

Anna DOLATA-ZARÓD

Problemy recepcji tekstów francuskiego języka specjalistycznego przez studentów Kolegium Języka Biznesu Uniwersytetu Śląskiego w Sosnowcu

Cele nauczania języka obcego na lektoratach są pragmatyczne, podyktowane prawdziwymi potrzebami studium. W obecnej rzeczywistości społeczno-ekonomicznej znajomość języka obcego w stopniu pozwalającym na czynne posługiwanie się nim zarówno w sytuacjach życia codziennego, jak i w pracy zawodowej stała się imperatywem. Bywają okresy, które można by nazwać rewolucyjnymi, kiedy następuje dość zasadnicza przebudowa na całym specjalistycznym obszarze i w poszczególnych sferach. Taki rewolucyjny charakter mają nasze dzisiejsze czasy. Obserwujemy zmianę oczekiwań uczących się. Oprócz języka ogólnego chcą oni poznać żargon profesjonalny i dlatego w programach zajęć ze studentami uwzględniono język specjalistyczny dla prawników, ekonomistów, lekarzy etc. Zwiększyły się także wymagania stawiane nauczycielom języków obcych. Odejście od rozumienia nauczania języka obcego jako osiągnięcia przez ucznia kompetencji komunikatywnej i zastąpienie jej dążeniem do wykształcenia interkulturowej kompetencji komunikatywnej sprawia, że nauczyciel uczy zarówno języka, jak i strategii i zachowań komunikacyjnych. Wszystkie te przeobrażenia mają swoje odbicie w sferze języka i komunikacji.

Współcześnie obserwuje się wzmożone zainteresowanie językami specjalistycznymi w Polsce. Wiąże się to z docenianiem rangi specjalistycznych dziedzin w życiu społecznym — w produkcji, w dydaktyce, w życiu codziennym, w kulturze, oraz z przeświadczeniem, że języki specjalistyczne determinują sprawność poznawczą, produkcyjną i komunikacyjną. Rośnie też zapotrzebowanie na czysto poznawcze rezultaty badań. Ciekawość budzi zmienność samej rzeczywistości językowej i możliwość świadomego ingerowania w nią. Jak wiadomo, warunkiem powstania i rozwoju języka specjalistycznego jest zaistnienie nowej społecznie istotnej sfery działalności ludzkiej. Potrzeby językowo-komunikacyjne takiej sfery pociągają za sobą kształtowanie się stosownego języka i odpowiednich mechanizmów komunikacyjnych. Specyfika takiego języka przejawia się na różnych poziomach, a widać ją szczególnie wyraźnie na planie leksykalnym, oraz w zasadach wyboru i łączenia środków językowych, w budowie tekstu. Okazuje się bowiem, że język specjalistyczny korzysta z zasad gramatyki wykorzystywanej do funkcjonowania języka ogólne-

go, wybierając odpowiednie środki z jego poziomu morfologicznego. Różni się w sposób zasadniczy warstwą leksykalną, która jest specyficzna i nieporównywalna do warstwy słownictwa ogólnego. Zatem system syntaktyczny i fonologiczny nie wyróżniają się niczym osobliwym, z systemu morfologicznego wybierane są środki słowotwórcze specyficzne dla słownictwa specjalistycznego, zaś cała osobliwość słownictwa specjalistycznego zamyka się w systemie semantycznym.

Można zaproponować następującą definicję języka specjalistycznego, zakładając, że jest to język fachowy, związany z wybranym rodzajem działalności ludzi, nakierowanej na wytwarzanie i komunikowanie się. Dotyczy on wielu dziedzin nauki i techniki. Przedstawia rezultat poznania tych dziedzin, jest historycznie uwarunkowany i podporządkowuje się społecznie ukształtowanym normom. Nie jest to język jednolity, ponieważ można wyróżnić w nim kilka odmian, między innymi:

- język naukowy;
- język zawodowy;
- język użytkowy.

Język ten jest systemem obejmującym znaczną ilość zakresów kompetencji merytorycznej, których granice są trudne do wskazania. Bazuje on na sprawnościach typowych dla języka ogólnego, nieco zawężonych o specyfikę wynikającą ze sposobu formalizacji kontaktów w danej dziedzinie. Zatem dla dydaktyka język specjalistyczny to jedynie większa lub mniejsza część przedstawionego powyżej systemu. Jej wielkość zależeć będzie z jednej strony od uwarunkowań dydaktycznych, tj. od ilości godzin kursu językowego, oraz od poziomu zaawansowania studenta, a także od określenia konkretnej dziedziny, w jakiej student będzie się poruszał; również od form komunikacji, jakie będą mu najbardziej potrzebne. Język specjalistyczny to tworzony przez autora kursu docelowy zespół umiejętności komunikacyjnych na określonym poziomie zaawansowania i nakładający się w mniejszym lub większym stopniu na kompetencję z zakresu przygotowania zawodowego.

Materialną realizacją tej koncepcji są trzyletnie studia w Kolegium Języka Biznesu Uniwersytetu Śląskiego. Zawierają one elementy biznesu w postaci prowadzonych w języku polskim zajęć z prawa gospodarczego, prawa handlowego, negocjacji i sporządzania umów handlowych, a także makro- i mikroekonomii, marketingu, psychologii i socjologii. Równoległe z nimi odbywają się ćwiczenia językowe w grupach zaawansowanych, średniozaawansowanych i początkujących. Kurs obejmujący przedmioty przygotowania zawodowego zakłada omówienie, a raczej powtórzenie w języku obcym — to jest w języku biznesu — wiadomości zdobytych przez studenta w trakcie wymienionych wyżej zajęć prowadzonych w języku ojczystym. Jest to ta część kursu językowego, w której kompetencja językowa i merytoryczna mają uzupełniać się w maksymalnym stopniu.

W nauczaniu francuskiego języka specjalistycznego obserwuje się coraz większe zainteresowanie metodycznymi problemami pracy z tekstem. Im bardziej kraj osoby uczącej się języka obcego oddalony jest od kraju tego języka, tym bardziej uczący się go zdany jest na pisane źródła informacji. Można wprawdzie korzystać z programów radiowych i telewizyjnych przekazywanych techniką satelitarną z odległych krajów, to jednak pisane źródła informacji są wciąż dla uczących się bardziej dostępne. Zatem umiejętności recepcji tekstów w języku obcym — w tym tekstów specjalistycznych — przypisywane jest szczególne znaczenie przez wielu uczących się.

Prowadzenie zajęć z języka biznesu w Kolegium Języka Biznesu skłania nas do rozwiązywania problemu wyboru odpowiedniego tekstu. Z reguły decyduje się na tekst auten-

tyczny lub adaptowany z podręczników do ekonomii. Nie każdy jednak tekst autentyczny nadaje się do wykorzystania na ćwiczeniach, nie każdy będzie działał motywująco tylko dlatego, że jest autentyczny. Z drugiej jednak strony można powiedzieć, że żaden tekst autentyczny nie jest zbyt trudny, a chodzi tylko o to, jakie umiejętności mają zostać opanowane przez studenta (zrozumienie ogólne, każdy szczegół) i w jaki sposób pomożemy mu osiągnąć postawione cele. Jak wiemy, sama znajomość języka nie jest wystarczająca dla zrozumienia tekstu. Ważną rolę odgrywa tu zasób doświadczeń i wiadomości ogólnych, jakie student już posiada.

Dlatego przygotowując ćwiczenia z tekstem — staram się ustalić, jakie są docelowe sprawności językowe uczących się. Chodzi tu o te umiejętności językowe, których studenci chcieliby dokonywać poza ćwiczeniami, a więc na przykład w kontekście zawodowym. Jeżeli mamy do czynienia z grupą, w której zainteresowania te są z góry określone poprzez kierunek studiów, możemy stosunkowo łatwo ustalić nasze cele.

Istotne jest również ustalenie założeń lub kompetencji, czyli ustalenie stanu wiedzy posiadanej na dany temat przez uczących się. Wiedza ta odgrywa istotną rolę w procesie rozumienia nowych treści i może zostać wykorzystana do zrozumienia najtrudniejszych nawet tekstów specjalistycznych. Można to łatwo zaobserwować, gdy porównamy recepcję tych samych lub zbliżonych tekstów specjalistycznych przez studentów I roku grupy zaawansowanej i studentów II i III roku grupy średniozaawansowanej lub początkującej. Okazuje się, iż studenci starszych lat posiadają już nie tylko niezbędną wiedzę z zakresu biznesu, lecz także nabyli charakterystyczne struktury myślowe, które mogą zostać teraz wykorzystane jako pomoc w zdobywaniu kompetencji językowych. Natomiast studenci pierwszego roku, mimo że reprezentują dość wysoki poziom językowy, nie mają jeszcze odpowiedniego zasobu podstawowych pojęć ekonomicznych.

Dochodzimy w ten sposób do wniosku, że język biznesu oznaczać może jedną lub kilka sprawności czy też umiejętności opartych na znajomości języka ogólnego i poszerzonych o specyfikę biznesu w sensie norm stosowanych w tej dziedzinie i w sensie zagadnień merytorycznych. Chodzi tutaj na przykład o korespondencję handlową, czy też umiejętność poprowadzenia spotkania, dyskusji, negocjacji.

Dlatego istotne wydaje się zagadnienie sposobu pracy z tekstami. Nauczający i uczący się mają do dyspozycji szereg strategii łatwych do zastosowania zarówno wśród początkujących, jak i zaawansowanych, są to m.in.:

- 1) Umiejscowienie tekstu w konkretnej sytuacji; jest to niezwykle pomocne dla uczącego się. Ważną rolę odgrywają tu ilustracje i zajęcia, które aktywizują doświadczenia studenta poprzez transfer wiadomości z języka ojczystego.
- 2) Stworzenie tzw. tekstu równoległego, w językowo prostszej formie niż oryginał, poprzez wyszukiwanie słów kluczowych lub wewnętrznych, logicznych związków wypowiedzi.
- 3) Podział tekstu na jednostki, szczególnie przy tekstach dłuższych.
- 4) Stawianie hipotez co do treści tekstu na podstawie tytułu, ich weryfikacja itp.

Przedstawione wyżej strategie pracy z tekstem są bardzo przydatne i często stosowane na ćwiczeniach językowych. Jednak nauczając języka specjalistycznego, ważne jest, by studenci dobrze rozumieli pewne terminy i zjawiska. W tym celu — po przeczytaniu i zrozumieniu przez uczących się tekstu — można posłużyć się techniką symulacji. Wydaje się, że przynosi ona dobre rezultaty. Studenci, „tworząc” własne przedsięwzięcia, uczą się, jak kierować firmą, jak rozmawiać ze współpracownikami, czy też jak rozwiązywać pro-

blemy finansowe. Z jednej strony jest to dla nich zabawa, z drugiej natomiast rzeczywistość, w której — być może — znajdują się za dwa lub trzy lata. Symulacje te są bardziej efektywne niż np. praca z tekstem autentycznym, mimo wykorzystywania w dialogach słownictwa z ww. tekstu.

Wszędzie tam, gdzie mówimy o recepcji tekstów specjalistycznego języka obcego, tzn. języka francuskiego, rodzi się pytanie o funkcje języka ojczystego. Jakość tłumaczenia jest miarą wykształcenia zawodowego. Składają się na nią kompetencje różnego rodzaju, z których trzy zajmują szczególne miejsce: kompetencja przedmiotowa — znajomość przedmiotu tłumaczenia, kulturowa — znajomość kultury krajów, oraz językowa — znajomość języka wyjściowego i docelowego. Zatem posiadanie kompetencji terminologicznej w zakresie języka biznesu warunkuje posiadanie kompetencji leksykalnej. Nie wydaje się bowiem, aby można zgodzić się co do tego, iż sama tylko umiejętność przetłumaczenia np. słowa „la traite” jako trata, czyli „wexsel trasowany”, prowadziła do kompetentnego używania tego pojęcia. W tym więc ujęciu pojęcie języka biznesu wydaje się być sumą dwóch składowych: kompetencji merytorycznej i kompetencji językowej, przy czym obie muszą być bezwarunkowo wspierane językiem ojczystym.

Obserwując recepcję tekstów fachowych przez studentów Kolegium Języka Biznesu, szczególnie na pierwszym roku, można dojść do wniosku, iż uczący się często nie potrafią znaleźć w języku polskim innych znaczeń danego słowa. Przykładem takiej sytuacji był tekst na temat badań rynkowych, które studenci potraktowali jako „badania targowe”, gdyż w języku francuskim słowo „le marché” oznacza zarówno targ, jak i rynek.

Przeprowadzona tutaj analiza wydaje się bardziej mnożyć wątpliwości, niż proponować konkretne rozwiązania. Ważne jest, by nauczany przez nas język specjalistyczny był komunikatywny. Oznacza to, że konkretną informację należy przekazać w sposób zwięzły, jednoznaczny, przejrzysty i łatwy w odbiorze.

Praca nad rozwijaniem wspomnianych umiejętności językowych wymaga specyficznego przygotowania nauczyciela do takiej działalności dydaktycznej. Poza znajomością języka ogólnego musi on znać język fachowy i — co jest szczególnie istotne — śledzić jego rozwój. Wiedzę tę nauczyciel języka obcego zdobywa poprzez interesowanie się biznesem i ekonomią, ponieważ od tego zależy jakość kształcenia przyszłych użytkowników tego języka. Chodzi bowiem o to, aby mogli oni jak najlepiej posługiwać się nim we wszystkich wariantach, w jakich występuje.

Bibliografia

- Bielski Marek, Łyda Andrzej, ESP a rozwijanie sprawności tłumaczenia w kontekście integracji europejskiej, Katowice 1997.
- Mamet Piotr, Język biznesu — próba zdefiniowania pojęcia dla celów dydaktyki języka obcego, Katowice 1997.
- Pisarska, Tomaskiewicz, Nowe tendencje przekładowe.
- Szmiągalska Krystyna, Jak rozwijać umiejętność czytania ze zrozumieniem w języku obcym, Kraków 1995.
- Wojnicki S., Nauczanie języków obcych do celów zawodowych, Warszawa 1991.
- Żydek-Bednarczuk Urszula, Rejestry języka specjalistycznego. Uwagi dla tłumacza, Katowice 1997.